

STÅLSAT KULTURARV

Med folderen ønsker Industrimuseet Frederiks Værk at synliggøre Frederiksværk som et af Danmarks 25 nationale industriminder. Den rummer forslag til en vandre- eller cykeltur igennem byen til bygninger og steder, som er omfattet af udnævnelsen. Folderen giver desuden en introduktion til byens industrihistorie, til dens bygnings- og arkitekturhistorie og til det spændende kulturmiljø, som vi gerne vil være med til at passe på. God fornøjelse!

Frederiksværk adskiller sig i sin byplan og bygningsstruktur markant fra Danmarks andre købstæder ved at være opstået som et industrielt kompleks. Værket fremstillede gennem flere århundreder krudt, kugler og kanoner til rigets forsvar. Selve byens identitet er knyttet til rollen som landets førende fabriksby – med bronze, kobber, jern og stål som omdrejningspunkt. Kanalen og vandkraften var den første, vigtige forudsætning for, at udviklingen kunne tage fart. I vor tid udgør kanalen frem for alt en rekreativ ressource. Ved at tage turen til fods langs med kanalen, vil enhver ved hjælp af denne folder kunne opleve, hvordan den har trukket industriens bygninger til sig som perler på en snor.

1 Agatslibemøllen (Arresødalvej 99 ved parkeringspladsen)

For at forhindre oversvømmelse af gårde og marker blev der 1717-19 gravet en kanal mellem Arresø og Roskilde Fjord. Selve stedet er af historisk betydning, selvom bygningerne for længst er nedrevet. Her blev der i 1728 på Frederik 4.s foranledning anlagt en vanddreven agatslibemølle. To slibere blev hentet fra Tyskland, mens råvarerne kom fra Norge. Agaterne blev forarbejdet til blandt andet smykker, etuier, dåser, skåle og pyntesten til spadserestokke. Sliberiet blev nedlagt i 1749, men genopstod uden større succes for en kort periode i 1760erne.

2 Arsenalet (Torvet 20)

Opført ca. 1800. Det er et 21 fag langt bindingsværkshus med grundmurede gavle og fast tag. Bygningen har været anvendt som arsenal for Det Kongelige Artilleri- og Raketkorps. Arsenalet gennemgik i 1924 en større restaurering ved arkitekt Anton Rosen og har siden 1932 fungeret som museum. Det lille hus ved siden af, kaldet "Projektilmagasinet", hører også til Industrimuseet Frederiks Værk.

3 Palæet (Torvet 1)

Opført i perioden 1794-1804. Vi kender desværre ikke arkitekten med bestemthed, men noget peger på at det kan være Andreas Kirkerup. Det grundmurede hus på ni fag med halvvalmet tag er en arkitektonisk perle. Bygningen blev oprindeligt opført som bolig for "Frederiks-Wærks" inspektør, E.P. Tscherning. Palæet fungerede senere i en årrække som bolig for fabriks- og støberiejer Anker Heegaards familie, hvorefter den overgik til at være administrationsbygning for De Forenede Jernstøberier. Bygningen blev fredet i 1919. Den blev købt og overdraget til Industrimuseet Frederiks Værk i 2009.

4 Gjethuset (Gjethusgade 5)

Opført i etaper mellem 1761 og 1768 i grundmuret kampesten til brug for generalmajor Classens kanonstøberi. Arkitekten kendes ikke med sikkerhed, men der er formentlig tale om et forarbejde af den kongelige bygningsinspektør, Nicolai Eigtved, som senere er færdiggjort af hans efterfølger i embedet, Laurids de Thurah. Gjethuset (Støbehuset) blev i 1858 overtaget af Anker Heegaard, der anvendte det

til civile, industrielle formål. Det overgik i 1929 til De Forenede Jernstøberier, der brugte den imponerende bygning som støberi og maskinværksted indtil 1971, hvor Frederiksværk Kommune overtog ejendommen. Gjethuset var på dette tidspunkt stærkt nedslidt efter at have tjent industrien i over 200 år. Bygningen lå hen som ruin i en årrække, men gennemgik en omfattende restaurering i 1980erne. Det åbnedes i 1990 som kulturhus. I Nationalmuseets registrant over de historiske huse i Frederiksværk kaldes Gjethuset for et unikum indenfor danske industribyggeri, men det er ikke fredet.

5 Smedje og modelværksted (Gjethusparken 4-8)

Bygningen er opført ca. 1900 som smedje og modelsnedkeri for Anker Heegaards fabrikker og har været anvendt af De Forenede Jernstøberier. Bygningerne er interessante, dels fordi de både udvendigt og indvendigt fremstår med en række originale detaljer, dels fordi de er de sidste produktionsbygninger, der er tilbage i bymidten fra moderne tid.

6 Peyreberts kanonsmedje (Torvet 45)

På dette sted opførtes i 1751 et smede-, hammer- og boreværk til den franske kanonsmed Etienne Jandin de Peryrembert. Inden det moderne boligkompleks skød op på grunden i 2007, foretog Industrimuseet Frederiks Værk en arkæologisk udgravning, hvor den oprindelige bygnings placering blev klarlagt. Det forløb om Peyrebert, at han med held havde fremstillet smedede kanoner i Frankrig. Det lykkedes dog ikke for ham, at frembringe kanoner, der kunne bruges. I 1756 blev franskmændene afskediget, og samme år overdrog Frederik 5. virksomheden til Just Fabritius og Johan Frederik Classen.

7 Turbinehuset (Torvet 45 ved Kanalen)

Det fine, lille gule hus fra omkring 1930 er en del af det vandkraftværk, som forsynede De Forenede Jernstøberier med elektricitet. I 1977 gennemgik huset og turbinen en omfattende restaurering. Inde i bygningen findes en vandturbine, der under optimale forhold yder 35 hk.

8 Mel- og slibemøllen (Strandgade 1A-D)

Den såkaldte "Mølle" består af to sammenbyggede bindingsværkshuse fra ca. 1800. Den østlige del blev oprindeligt anvendt til formaling af korn, mens den vestlige del blev brugt som slibemølle. I 1839 ombyggedes slibemøllen til sæbel- og knivfabrik. Den var forsynet med to esser, hornpresseovn og tre slagpresser. Huset er nu omdannet til boliger.

9 "Von Würden Hus" (Strandgade 7B-D)

Huset blev opført i bindingsværk med halvvalmet manzardtag som bolig for mekanikus Frederik von Würdens smedesvende. Bygningen, der blev opført i 1830, betegnes af Nationalmuseets bygningsagkyndige som et meget bevaringsværdigt og smuk hus. Frederik von Würden fremstillede i 1829 Danmarks første større dampmaskine i Frederiksværk.

10 Messingværkstedet (Strandgade 12)

Bindingsværkshuset er opført i 1760erne med fast tag. Det blev brugt som messing- og skindsigteværksted. Huset er fra begyndelsen opført som en del af generalmajor Classens militærindustrielle kompleks. Hustypen, hvoraf der oprindeligt har været en halv snes, eksisterer flere steder i Frederiksværk og kaldes derfor lokalt for et "Classen-Hus". Huset fungerede frem til 1890erne som udsalg, værksted og bolig for blandt andet værkets inspektør Peder Falster. Det blev fredet i 1984 og har efter årtusindskiftet gennemgået en nænsom restaurering.

11 Rebslageriet (Strandgade 20-22)

Bygningen blev opført i 1760erne i udfyldt bindingsværk med fast tag. Huset er et såkaldt "Classen-Hus". Det fungerede frem til 1880erne som en kombination af rebslageri og bolig for arbejderne. Strandgade 22 blev i 1970erne udsat for en gennemgribende modernisering, mens Strandgade 20 fremtræder med flere originale detaljer. Begge bygninger er fredet.

12 Skjoldborg (Valseværksstræde 5)

Grundmuret bygning i to etager med helvalmet tag og høj kælder. Ved sydsiden et stort senere tilføjet trappetårn. Bygningen blev opført i 1805 af den engelske kobbervalsemester, Thomas English senior som bolig for ham og hans familie. Huset har siden fungeret som kontor og bolig for handelshuset Suhr & Søn samt valseværksejer, K.A. Larssen. På grunden foran villaen hen mod kanalen lå oprindeligt det store kobbervalseværk, der i perioden 1807-1907 producerede kobberplader til den danske flåde og den kongelige danske mønt. Nationalmuseet foretog i 2004 en større arkæologisk udgravning af det ældste industrianlæg.

13 Formandsbolig (Allégade 39-41)

Dobbelthuset blev opført af Krigsministeriet i 1896 som bolig for to af formændene på Krudtværket og deres familier. Der er tale om et grundmuret symmetrisk hus i otte fag med heltag. I takt med den industrielle udvikling af Frederiksværk opførtes en række boliger for formænd og arbejdere samt deres ofte store familier.

14 Arbejderboliger (Allégade 49-53)

Huset er opført af Krigsministeriet i 1896 til bolig for arbejderne ved Krudtværket. Det er et grundmuret hus i ti fag med heltag. På grund af den historiske sammenhæng er det vigtigt at bevare den slags bygninger, selv om de ikke nødvendigvis repræsenterer den allerstørste bygningskunst.

15 Krudtmesterbolig (Allégade 55)

Huset er opført til Krudtværkets mester i 1901. Huset er grundmuret i seks fag med heltag. Det er opført af Krigsministeriet og indrettet som bolig for mesteren og hans familie. Bemærk forskellen på husene, alt efter om de er opført for værkets arbejdere eller funktionærer. De lå før i tiden indenfor Krudtværkets høje sikkerhedshegn.

16 Krudtværket 1761-1890erne (Krudtværksalléen 1)

Krudtværksområdet ved alléen og Syrevej repræsenterer et samlet fabriktionsanlæg, hvoraf hovedparten af bygningerne er fra perioden 1840-1895. På det indhegnede område, som bestyres af Industrimuseet Frederiks Værk, findes 14 industrihistoriske huse og enkeltdele. Industriområdet er enestående, både set i en national og international optik, især på grund af de mange bevarede og stadig fungerende maskiner. Uden for det indhegnede museumsområde findes over 80 større og mindre produktionsbygninger, funktionær- og arbejderboliger samt magasiner, hvoraf mange er bevaringsværdige. Ingen af disse mange bygninger er fredet. Området er alene beskyttet af en lokalplan.

17 Bødker- og snedkerværkstedet (Syrevej 7)

Værkstedet er opført i 1840 og hører til blandt de mest markante bygninger på området. Over sydgavlen er opmuret et lille klokketårn, hvori hænger en klokke. Huset blev oprindeligt brugt som værksted for snedkerne, men har også fungeret som frokoststue og kontor for Krudtværket.

18 Trækulsbrænderiet (Krudtværksalléen 8)

Trækulsbrænderiet er en af Frederiksværks ældste bygninger. Det blev opført af

Classen i 1760erne i muret kampesten med fast tag, som oprindeligt havde en højere rejsning. Huset var fra begyndelsen salpeterlaboratorium og krudtindvejningshus. Efter en brand i 1768 blev det genopført og fungerede fra 1787 som trækulsbrænderi. Bygningen er af stor industrihistorisk betydning, både på grund af sin specielle konstruktion, og fordi ovnene fra 1890erne er intakte. Trækulsbrænderiet burde alene på grund af sin alder og konstruktion være fredet.

19 Salpeter- og svovlmagasin (Krudtværksalléen 8)

Dette enestående hus blev opført af J.F. Classen i 1760erne. Bygningen er muret i kampesten med fast tag, og havde fra begyndelsen en væsentlig højere rejsning og en gennemgående port. Huset blev oprindeligt anvendt som magasin for salpeter og svovl, de to vigtigste ingredienser i sort krudt. Det er formentlig Danmarks eneste bygning af denne type og konstruktion, når der ses bort fra Trækulsbrænderiet. Salpeterladen er særdeles bevaringsværdig, og bør med tiden indstilles til fredning.

20 Skydebomuldsfabrik (Syrevej 6)

Bygningerne blev opført i 1916 til brug for Krudtværkets nyetablerede produktion af skydebomuld. Fabrikken bestod i sin tid af to fritliggende bygninger på hver syv fag med fast tag. Bygningerne er med deres enkle linier og karakteristiske detaljer bevaringsværdige.

21 Vaskeri for røgsvagt krudt (Syrevej 53A)

Bygningen er opført som magasin af Krigsministeriet i 1906. Huset er grundmuret i fem fag med lavt, helvalmet tag. Læg mærke til det smukke våbenskjold med kronet FK (Frederiksværk Krudtfabrik), placeret på bygningens østfacade over døren. Bygningen blev i flere årtier anvendt som vaskehus for røgsvagt krudt.

22 Tørre- og blandingshus (Syrevej 53)

Den særpregede bygning, som på grund af form og farve går under den populære betegnelse "Bananen", blev opført som tørre- og blandingshus for røgsvagt krudt. Kombinationen af massivt beton og én væg af lette materialer er en moderne variant af de ældre huse inde på museumsområdet. Selve konstruktionen tager højde for de forekommende eksplotioner.

Andre industribygninger i Frederiksværk

Nedenfor omtales tre bygningskomplekser, som ligger udenfor ruten på kortet. De medtages, fordi de alle tre rummer betydelige, tidstypiske industribygninger, som har spillet en rolle for, at Frederiksværk opnåede sin status som et af Danmarks 25 nationale industriminder. Bygningerne kan kun opleves på afstand, eftersom de hver især rummer en stor, aktiv industrivirksomhed.

23 Havnestøberiet (Havnevej 25)

Bygningen blev opført som støberihal for De Forenede Jernstøberier i 1939-40. Arkitekten var en af datidens bedste indenfor faget, Axel Høeg-Hansen, som også var mesteren bag bl.a. Århus Kunstbygning. Der er i konstruktionen anvendt profilstål med udfyldningsmurværk. Støberiet hørte til de mest moderne i Norden. Det var i funktion indtil 1992.

24 Det Danske Stålvalseværk (Havnevej 33)

De første produktionsbygninger blev opført i 1940-42 på en landtange, der rakte ud i Roskilde Fjord. Virksomheden er som industrielt anlæg det eneste i Danmark af sin art. Værket var i lange perioder en af landets største arbejdspladser med over 2800 ansatte. Stålvalseværket gik i betalingsstandsning i 2002, men drives, med nyt ejerskab, videre under navnet DanSteel.

25 Elektrostålværket (Havnevej 47)

Den enorme bygning blev opført i årene 1974-76 og var, da produktionen af elektro-stål påbegyndtes, Europas mest moderne stålværk. Bygningerne er opført af danske arkitekter og entreprenører i profilerede og plastcoatede stålpaneler. Virksomheden blev i 2007 opkøbt af en udenlandsk stålproducent med henblik på genoptagelse af produktionen delvis på basis af skrot.

Industrimuseet Frederiks Værk
 T 4772 0605
 E info@indmus.dk
 H www.indmus.dk

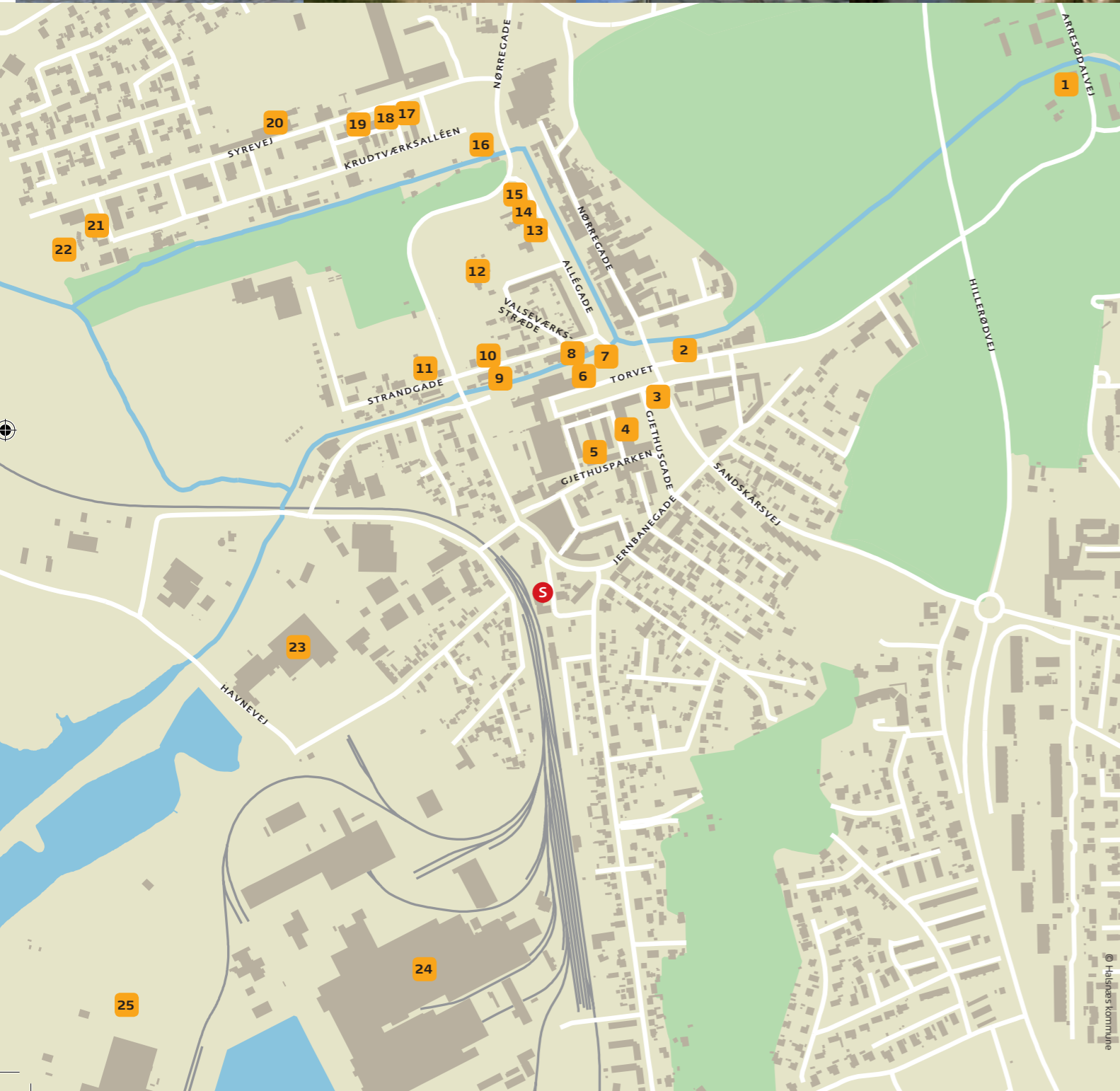

Telefontid: tirsdag-fredag 10-14

Folderen er udgivet af
 Industrimuseet Frederiks Værk 2010
 Tekst: Industrimuseet Frederiks Værk
 Foto: Nicolai Perjesi og Fl. Wedell
 Økonomisk støttet af Halsnæs Kommune,
 Kulturarvsstyrelsen og Realdania
 Lay-out: Lars Møller Nielsen, Studio8
 Tryk: Atlas-Plæhn Grafisk A/S

Industrimuseet Frederiks Værk
*Guide til Frederiksværks
 industrihistorie*

© Halsnæs Kommune